

Valtio-oppineen valmiudet? Tuoreiden maisterien näkemysten kartoitus

RIIKKA KUUSISTO

Johdanto

Kun minun, vuosikausia politiikan tutkimusta päätoimisesti harjoittaneen ihmisen, on joskus vaikea selittää muille, mitä minä oikeastaan teen ja osaan, niin kuinka juuri opintonsa päättäneet valtio-opin maisterit mahtavat taitojensa markkinoinnista selvitä? Miten kertoa lyhyesti siitä kaikesta, mitä on oppinut ja pohtinut? Miten konkretisoida yleisluonteisia kykyjä ja abstrakteja ajattelutapoja? Osittain edellisenkaltaiset ongelmat ovat varmasti yhteisiä kaikille yhteiskuntatieteellisen tai humanistisen koulutuksen saaneille, osittain kyseessä on nimenomaan valtiotieteilijöille spesifi määrittely- ja tulkintatilanne. Tämän artikkelin tarkoituksena on raportoida, miten Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitokselta valmistuneet tuoret maisterit osaamistaan luonnehtivat: millaisia valmiuksia he katsovat saaneensa ja mitä jääneensä kaipaamaan, mitä he olettavat tehneensä turhaan ja mitä tulevansa tarvitsemaan.

Artikkeli perustuu viimeisen kahden ja puolen vuoden aikana, vuoden 1999 alusta kevään 2001 lopulle, valmistuneiden valtio-oppia pääaineenaan lukeneiden henkilöiden haastattelututkimukseen. Tutkimus on osa Helsingin valtio-opin laitoksella käynnissä olevaa TUTTU-hanketta (tutkielmien tukiohjaus), joka jatkuu vielä seuraavan puoleltoista vuoden aikana valmistuvien tarinoiden keräämisellä, mutta koska aineistoa on jo nyt runsaasti ja koska siitä erottuu mielenkiintoisia piirteitä, on joidenkin tutkimuksen tähänastisten tulosten analysoimi-

nen ja julkaiseminen perusteltua ja tärkeää. Tarkastelujakson aikana Helsingistä valmistui yhteensä 152 maisteria, joista onnistuivat haastattelemaan 130 henkeä (yli 85 prosenttia). Haastattelut tehtiin maaliskuun 2000 ja elokuun 2001 välillä, suurin osa puhelimitse, muutama työhuoneellani. Haastattelut koostuivat 24–35 kysymyksestä kukin – kysymysten määrä riippui vastaajan senhetkisestä työllisyystilanteesta – ja kestivät varttitunnista aina tuntiin asti keskimääräisen haastattelun ollessa vajaan puolen tunnin mittainen. Muutamaa kysymystä lukuun ottamatta vastaukset olivat lyhyitä ja vastausvaihtoehdot melko helposti koodattavissa. Tässä artikkelissa perehdytään ensisijaisesti kuitenkin vain yhden haastattelun loppupuolella esitetyn kysymyksen herättämiin reaktioihin: kun aiemmat kysymykset kartoittivat lähinnä haastateltavan työelämäkokemuksia, tässä kohdassa pyysin vastavalmistuneita arvioimaan omin sanoin valtio-opin koulutusohjelman antamia valmiuksia, kuvailemaan keräämiään tietoja ja taitoja, ja kertomaan, mitä tutkintovaatimuksissa ja opetuksessa heidän mielestään (ja työelämään siirtymisen kannalta) tulisi korostaa enemmän, mitä vähemmän. Vastaukset olivat monesti vuolaita – kaksi vastaajaa jopa soitti minulle takaisin täydentääkseen kertomustaan ja muutama meilasi unohtuneen yksityiskohtan. Joissakin tapauksissa tarkensin kysymystä, vahvistin ymmärtäneeni vastauksen tai pyysin vielä lisää aiheeseen liittyviä ajatuksia, mutta pääsääntöisesti pyrin mahdollisimman vähäiseen

puuttumiseen tai ohjailmiseen. Vastaukset kirjoitin lomakepaperille siten, että dokumentoitua tuli myös alkuperäisiä ilmauksia suorina lainauksina.

Menetelmän valinnasta

Siinä, missä monet haastattelun tuottamat vastaukset olivat informatiivisia ja kiinnostavia sellaisenaan (esimerkiksi erilaiset ammatti- tai tehtävänimikkeet), yksinkertaisen laskusuorituksen jälkeen (työllisyysprosentti, keskipalkka) tai tulevan kvantitatiivisen analyysin kautta (valmistumisajan ja opiskelun ohessa tehdyn työmäärän suhde, aiemman työkokemuksen ja valmistumisen jälkeisen työllistymisen suhde, työviihtyvyyden sekä työn ja koulutuksen vastaavuuden suhde),¹ eivät valtio-opin opintojen antia koskevat vapaamuotoiset näkemykset ole sen paremmin puettavissa pelkästään numeeriseen muotoon kuin itsestään selvästi sopivia juuri tietyllä kvalitatiivisella metodilla jäsennettäviksi. Yleisesti ottaen, kun materiaalina on puhetta tai tekstejä, laadullisina tutkimusmenetelminä kyseeseen tulevat ainakin retorinen luenta, diskurssianalyysi, keskusteluanalyysi, syvähaastatteluihin sovellettavat lähestymistavat ja kertomustutkimus tai narratiivinen analyysi. Käsitteet menetelmien keskinäisistä suhteista, eroista, yhtäläisyyksistä ja täsmällisistä sisällöistä vaihtelevat koulukunnittain, ehkä peräti tutkijoittain, ja aiheesta on olemassa monia yleisesityksiä myös suomeksi (ks. esim. Alasuutari 1999; Eskola ja Suoranta 1998; Mäkelä 1990). Seuraavassa tarjotaan lyhyt katsaus vaihtoehtoihin tämän tutkimuksen aineiston ja tavoitteiden kannalta sekä perustelut narratiivisen lähestymistavan valinnalle ensisijaiseksi lähestymistavaksi.²

Retorisen luennan tai uuden retoriikan tutkimuksen kansainvälisinä oppi-isinä voidaan pitää Chaïm Perelmania, Kenneth Burkea ja Stephen Toulminia (Summa 1996, 51–52; Kuusisto

1999, 46–48). Näiden tutkijoiden retoriikkaa käsittelevät pääteokset (Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1971 (1958); Burke 1969b (1950); Toulmin 1958) aloittivat 1950-luvulla retorisen renessanssin, jonka merkittävin kehittäjä suomalaisella politiikan tutkimuksen kentällä on Kari Palonen (ks. esim. 1994 tai 1997). Retorinen analyysi soveltuu kenties parhaiten eksplisiitisti suostuttelemaan ja vakuuttamaan pyrkivien tarkasti tallennettujen tekstien purkamiseen ja problematisointiin. Retoriikassa keskeistä ovat puhuja ja yleisö, teesi ja sitä tukevat argumentit, monien hyvin perusteltavissa olevien mahdollisuuksien samanaikainen olemassaolo sekä retorin pyrkimys houkutelulla kuulijain toimintaan tai siitä pidättäytymiseen. Vaikka yksittäiset, ennalta laaditut ja massoille suunnatut poliittiset palopuheet ovatkin ehkä retorisen luennan tyypillisintä aineistoa, voidaan menetelmää soveltaa myös esimerkiksi puolueohjelmien muutoksiin (Pekonen 1991), hallinnollisiin suunnitteluteksteihin (Summa 1989), tiettyä sotaa oikeuttaneiden kansainvälisten lausuntojen kokonaisuuteen (Kuusisto 1995) tai tieteen kieleen (Keränen 1996; Luostarinen ja Väliverroinen 1991; Simons 1993).

Tämän tutkimuksen orientaationa retoriikkaa puoltaisivat vakuuttamisaspektin ja erilaisten argumentaatiotekniikoiden esiin saaminen sekä huomion kiinnittyminen vastavalmistuneen ja ensisijaisena yleisönä toimivan laitoksen opettajan väliseen dynamiikkaan. Ongelmallista sen sijaan olisi sanatarkkojen alkuperäistekstien puute ja haastatteluihin suhteellisen vähän liittynyt suostuttelutavoite. Vaikka suurin osa haastateltavista todennäköisesti halusi mielipiteidensä kuulostavan perustelluilta, ei heidän varsinaisesti tarvinnut kääntää minua suuntaan tai toiseen. Kertomuksiin taidoista ja puutteista liittyi aina selityksiä, mutta harvemmin erityisen lennokkaita vertauksia tai metaforia; minun myös oletettiin tietävän tilanteesta jo valmiiksi melko paljon ja hyväksyvän haastateltavien vastaukset.

Diskurssianalyysin klassikoita maailmalla ovat 1980-luvun puolivälistä alkaen aiheesta julkaisseet Teun A. van Dijk, Norman Fairclough ja Jonathan Potter (Gee 1999, 98; Suoninen 1999, 35; Jokinen ja Juhila 1999, 71–73 ja 85–89; Hoikkala 1990). Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että van Dijk (esim. 1985) edus-

1. Tutkimuksen muihin alustaviin tuloksiin voi tutustua osoitteessa <<http://www.valt.helsinki.fi/vol/laitos/tuttu/Tyollis2000.htm>>.

2. Tämä esitys tekee luonnollisesti väkivaltaa monimutkaiselle todellisuudelle, josta saa kunnollisen käsityksen vain alkuperäisiin teoksiin perehtymällä.

taa diskurssianalyysin kognitiivista, Fairclough (esim. 1989) kriittistä ja Potter (esim. Potter ja Wetherell 1987) analyyttistä suuntausta. Suomessa lähestymistapaan ovat laajimmin perehtyneet Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suonen (1993 ja 1999). Diskurssianalyysi tutkii vuorovaikutustilanteita, kielellisiä konventioita, sosiaalisia (valta)rakenteita ja kulttuurisia merkityksiä. Hyvin tavallista materiaalia ovat huolellisesti litteroidut, kahden ihmisen väliset ja jossain institutionaalisessa kontekstissa tapahtuvat ”kanssakäymiset”, kuten haastattelut tai kuulustelut. Keskusteluanalyysi on diskurssianalyysille läheistä sukua oleva verbaalista kommunikaatiota tutkiva suuntaus (Jokinen 1999, 43–45; Koskinen, Kajanne ja Nylund 2001; Nuolijärvi 1990). Molemmissa pyritään osallistujien toimintasääntöjen ja puheen etenemiskaavojen löytämiseen ja ymmärtämiseen, mutta keskusteluanalyysin erityisalaa ovat vapaamat tai ”luonnollisemmat” kohtaamiset, ja niiden transkriptiot sävelkulkuineen, painotuksineen, taukoineen, äänenvoimakkuuksineen ja hengityssuuntineen ovat vielä tarkempia kuin diskurssianalyysissa. Keskusteluanalyysissä tarkastellut tilanteet ovat usein arkisempia ja spontaanimpia, mutta teoreettiset puheen jäsenystä luokittelevat työkalut tiukempia kuin diskurssianalyysissa. Keskusteluanalyysin kansainvälisiä kärkinimiä ovat mm. Harvey Sacks, Emanuel Schegloff ja Gail Jefferson (esim. 1974) sekä John Heritage (esim. 1984), suomalaisia Liisa Raevaara (1997) ja Liisa Tainio (1997).

Valtio-oppineiden tarinoiden tutkimusaineiston kannalta sekä diskurssi- että keskusteluanalyysi edellyttäisivät tässä vaiheessa mahdotoman tarkkaa litterointia ja painottaisivat haastateltavien vastausten sisällön sijaan haastateltavien vuorovaikutussuhdetta. Puheenvuorojen täsmällinen raportointi ei enää käytännössä onnistu, eikä tavoitteena ole purkaa minun ja tuoreiden maistereiden välisiä – sinänsä mielenkiintoisia ja tapauskohtaisesti rakentuneita – valta- tai voima-asemia ja keskustelunhallinnan vaiheita. Vaikka tutkimus toki sijoittuukin väljästi määritellen sosiaalisen konstruktivismin suuntauksen suojiin, myöskään syvällisempi paneutuminen kulttuuristen merkitysten diskursiiviseen tuottamiseen ja tulkintaan ei tässä artikkelissa ole tarkoituksena. Kiinnostuksen koh-

teena on enemmän yleiskuva vastavalmistuneiden diskurssista, kuin diskurssin kehittyminen yli sadassa yksittäisessä keskustelussa.

Tutkimusmateriaalia voisi periaatteessa käsitellä myös syvähaastatteluina – varsinkin, jos syvähaastattelut määritellään positivististen surveyhaastattelujen vastapariksi (ks. Aalto 2001b). Keskustelut olivat tässä vaiheessa puolistrukturoituja, joustavia ja subjektilähtöisiä: tuoreet maisterit saivat pitkälti päättää tahdista ja täsmentää aihetta laajan ”mitä osaan, mitä en”-teeman luomissa kehyksissä. Jotkut intoutuivat pitkiin ja monitasoisiin pohdintoihin, toiset listasivat suoraviivaisemmin taitonsa ja puutteensa, koulutusohjelman vauhuudet ja heikkoudet. Vapamuotoinen tarinointi täyttää syvähaastattelun kriteerit, mutta ”otoksen” koko ja kontaktin intensiivisyysaste kehottavat varovaisuuteen. Lopulta rajallinen aika ja vastaajien suuri määrä eivät sallineet varsinaista ”tutkimuskumppanuuden” syntymistä, eivätkä yksilöllisesti koetut identiteetit päässeet esille kuin yhden ulottuvuuden eli opintoihin liitetyn merkityksen osalta. Toissään syvähaastatteluihin enemmän tai vähemmän eksplisiittisesti nojaavat suomalaiset ja ulkomaiset tutkijat – esimerkiksi Pami Aalto (2001a), John Dryzek (1990), Matti Kortteinen (1982), Elliot Mishler (1986) ja Henri Vogt (1994) – argumentoivat vain muutaman populaatiota edustavan jäsenen kohteeksi valitsemisen puolesta: ideana ei ole pyrkiä lisäämään tutkimuksen arvoa kuuntelemalla sama tarina mahdollisimman monta kertaa, vaan hyvät informantit valikoimalla tehdä syväluotaus ryhmän keskeisiin mielipiteisiin, asenteisiin ja uskomuksiin.

Kun kiinnostuksen kohteeksi on määritelty valtio-oppineiden tarinat, luonteelta tuntuu lopulta kysyä, onko tarinoita varten olemassa omaa analyysimenetelmää. Kun retoriset lähestymistavat painottavat suostuttelun toiminnallista tulosta, diskurssi- ja keskusteluanalyysi haastattelun osapuolten vuorovaikutussuhdetta ja syvähaastattelut identiteetin syövereitä, mikä metodi korostaisi vastausten sisältöä toistuvien elementtien ja juonen kannalta – kun lisäksi aineiston ei-litteroitavissa-oleva muoto ei saa olla ratkaiseva ongelma? Ilmeinen vastaus tuntuu löytyvän kertomustutkimuksesta tai narratiivisesta analyysistä. Toki myös jo edellä läpi käydyt kvalitatiiviset traditiot sallivat haastat-

telujen tarina-aspektin tarkastelemisen³ – niissä nousevat esille mm. tarinoiden tueksi esitetyt perustelut, tarinan rakentuminen keskustelun kulussa ja tarinoille annetut merkitykset – ja näitä traditioita on tarkoitus hyödyntää tässä tutkimuksessa soveltuvilta osin, mutta erityisesti ”tarinatutkimukseen” kehitetyt analyysitavat nostetaan kuitenkin seuraavassa ensisijaiseen asemaan.

Kertomustutkimus

Kertomus- tai tarinatutkimuksen eli narratiivisen analyysin tyypillisintä materiaalia ovat olleet (oma)elämäkerrat (ks. esim. Hyvärinen 1994; Hyvärinen ym. 1998; Saarenheimo 1997; Vilkkö 1997), mutta aineistoina on käytetty myös esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden narratiiveja (Hall 1997), suomalaisten EU:ta koskevaa puhetta (Alastalo 1995), tarinoita työpaikan menetyksestä (Hänninen 1991) ja kertomuksia siitä, millaista on gradunteko (Ylijoki ja Ahrio 1995). Lisäksi aiheeseen on tehty monia yleiskatsauksia (Josselson ja Lieblich 1993; Murray 1989; Riessman 1993; Sarbin 1986). Narratiivi määritellään tutkimuksissa usein yksinkertaisesti kertomukseksi tai tarinaksi (tai toisin päin) mahdollisten tarkennusten jäädessä hyvin väljiksi, kuten ”joukko haastateltavan tapoja katsoa, määritellä ja ajatella asioita hänelle itselleen merkityksellisin sanoin” (Aalto 2001b, 131) tai ”kertomuksen muodon saanut asioiden ja tapahtumien merkityksellistämisen tapa” (Jokinen ja Juhila 1999, 68). Narratiivisuutta voidaan pitää erityisenä juonellisuutta korostavana lähestymistapana laadulliseen aineistoon tai laadullisen tutkimuksen ominaisuutena (Eskola ja Suoranta 1999, 24), narraatiota taas kertojan toimintana, hänen valitsemaanaan kerron- tastrategiana (Apo 1990).

Käytännössä kertomustutkimuksessa hyödynnettyjä tekniikoita ovat – eri tutkijoiden sanoin – mm. jaksottaminen ja tematisointi (Vilkkö 1990), temaattisen ja tapahtumarakenteen hahmottaminen (Apo 1990), teema- ja tarinanäkökulma (Ylijoki ja Ahrio 1995, 10) tai teemoittelu, tyypittely, kvantifioiminen ja sisällönerit-

tely (Eskola ja Suoranta 1999). Tapauksesta riippuu esimerkiksi se, mitä asioita on järkevää laskea, miten paljon käyttää sitaatteja sekä milloin painottaa aikaulottuvuutta ja liikettä (juonen etenemistä alusta loppuun, tuloksellista tapahtumasarjaa), milloin keskittyä staattisempiin elementteihin (aktanttiasemat, konteksti, puhujan ja kuulijan paikantaminen). Kertomuksena voidaan analysoida yhtä hyvin tanssiteoksen ”tekstiä” (Apo 1990) kuin McDonald’s-ketjun maailmanvalloitusta (Eskola ja Suoranta 1999, 23); joskus järkevää on ideaalityyppien konstruointi, joskus tiettyyn teemaan paneutuminen tai yhden autenttisen tarinan tulkinta. Parhaimmillaan tekniikoita huolellisesti valitsemalla ja innovatiivisesti yhdistelemällä voi luoda erinomaaisesti perustellun, toimivan ja yksilöllisen analyysimenetelmän; pahimmillaan yhdistely voi johtaa kummalliseen sekoitukseen eri tutkimusotteiden heikoimpia osia (Rahkonen ja Roos 1990).

Kertomustutkimus pohjaa ajatukseen, jonka mukaan kokemusten merkityksellistäminen kytkeällä ne osaksi johdonmukaista tarinaa on perustavanlaatuinen inhimillinen piirre. Me järjestämme ympäröivää todellisuutta jatkuvasti tarinoiksi ja ymmärrämme elämää nimenomaan tarinoiden kautta; itse asiassa ”maailma sellaisenaan” – ilman asioiden ja toiminnan nimiä ja juonta – ei ole meille millään olennaisella lailla edes olemassa. Katherine Young (1987) ja Hayden White (1987) väittävät, että yksistä ”faktoista” tai yhdestä tapahtumasarjasta voidaan rakentaa lukemattomia erilaisia tarinoita. Youngin pääasiallista materiaalia ovat suulliset kertomukset, Whiten taas kirjalliset dokumentit. Young painottaa tarinankertojan roolia toimittajana: hänen tulee luoda juttu usein sekavilta ja irrallisilta vaikuttavista osista sekä päättää näkökulmasta ja mukaan pääsevistä aineksista. White huomauttaa, ettei tärkeitä totuuksia välitetä vain tieteellisissä raporteissa ja asiateksteiksi luokitelluissa kirjoituksissa, vaan että yksilölle ja yhteisölle tarpeellisia ja totta ovat myös eksplisiittisesti tarinamuotoiset kuvaukset. Hänen keskeisiä teesejään on sisällön ja muodon erottamattomuus: narratiivinen representaatio on jatkuvuutta ja merkityksellisyyttä korostava viesti itsessään.

Hayward Alker (1987) löytää samankaltaisia kertomusrakenteita ja ”satuhenkilöitä” niin ob-

3. Pami Aalto (2001b) itse asiassa esittää, että aineiston käsitteleminen narratiiveina on nimenomaan syvähaastattelututkimuksen ”omin” menetelmä.

jektiivisuuden nimiin vannovista tieteestä ja historiankirjoituksesta kuin kansantarinoista ja runoudesta. Molempia jäsentävät prinssit, hirtviöt ja kuninkaantytöt, uhkaavat tilanteet, pelastumiset ja palkkiot. Alker samoin kuin Kenneth Burke (1966 ja 1969a) jakaa tarinoiden juonikaavat kolmeen perustyyppiin: eepisiin sankaritarinoihin, tragedioihin ja komedioihin. Onnellisesti päättyvän sankaritarinan muodon saavat ryhmän aiemmasta menestyksestä ja tulevaisuutta koskevista toiveista kertovat tekstit; tragedioiden kautta pyritään ymmärtämään epäonnistumisia ja tuskaa; komediat selittävät elämän ristiriitaisuuksia ja kommelluksia ja ovat vaikutuksiltaan rentouttavia ja piristäviä. Tarinat eivät kertomustutkimuksen perspektiivistä ole huijausta, jolla peitetään se, miten asiat oikeasti ovat, vaan päin vastoin tarinat ovat monimutkaisten tilanteiden hahmottamisen välttämättömiä apuvälineitä. Lisäksi kilpailevat tarinat ovat pikemminkin sääntö kuin poikkeus, sillä ihmiset ovat vain hyvin harvoin täysin samaa mieltä tapahtumien tulkinnasta.

Valtio-opin maisterien tarinat avautuvat kertomustutkimuksen välineillä hyvin. Monet valmistuneista valitsivat haastattelussa selvästi menestyvän sankarin roolin ja korostivat laajaa osaamistaan; osa keskittyi surkuttelemaan tilannettaan ja kritisoi koulutustaan; osa toi arvioissaan esille koomisia asioita. Aikaulottuvuus oli joissakin tarinoissa selkeämmin esillä kuin toisissa – jotkut kävivät läpi kronologisessa järjestyksessä tärkeimmät opiskelu- ja työkokemuksensa ja niihin liittyvät taidot, kun toiset noudattivat jotain muuta selostamisen loogiikkaa – mutta kaikissa otettiin kyllä kantaa siihen, mitä ”loppujen lopuksi käteen jäi”. Jännittävät juonenkäänne eivät näissä yhteen suhteellisen spesifiin aiheeseen liittyvissä tarinoissa nouse samalla lailla esille kuin omaelämäkertoissa tai identiteettiä laajemmin valottavissa pohdintoissa, mutta toistuvat elementit ovat mielenkiintoisia sinänsä ja niiden yleisyys tai harvinaisuus on laskettavissa. Tuoreet valtioppiineet poimivat tarinoihinsa erilaisia aineksia ja tulkitivat tilanteita eri lailla. Heidän vastauksistaan muodostuu katsantokannasta riippuen joko useita keskenään kilpailevia tarinoita tai yksi moniääninen diskurssi.

Tavallinen tarina

Seuraavassa esitellään Helsingin yliopiston valtio-opin laitokselta valmistuneen maisterin ”tavallinen tarina” koulutusohjelman antamista valmiuksista tai oikeammin: tarinoissa useimmin esiintyviä teemoja tai elementtejä. Tavallinen tarina on laajan haastatteluaineiston kohdalla lähes aina jollain lailla konstruoitu ideaalityyppi, keskeisimpien aiheiden analyysiin perustuva synteesi, ei yksittäinen autenttinen tapaus tai kokonaisuutena välttämättä todennäköinen tai johdonmukainen kertomus. Ensin tarkastellaan maisterien mielipiteitä siitä, mitä vuosien varrella opitaan ja lopulta osataan ja mikä systeemissä toimii ja on hyvää. Sitten paneudutaan havaittuihin puutteisiin, turhiksi tuomittuihin osuuksiin ja muuhun kritiikkiin. Artikkelin lopuksi tarinat jaetaan vielä karkeasti juonityyppien mukaan. Teemoittelussa ja tyyppitelyssä sovelletaan yksinkertaista kvantifioivaa sisällönerittelyä.⁴

Analyttinen ajattelutapa, yhteiskunnallinen yleissivistys ja kriittinen tiedonkäsittelytaito

Kun tuoreilta valtio-opin maistereilta tiedusteltiin sitä, mitä heille useiden vuosien opiskelusta käteen jäi – mitä valmiuksia he lopulta saivat uurastuksestaan palkaksi – edes suoraan tutkimukseen ja tieteeseen suuntautuneet henkilöt eivät nimenneet jotain yksittäistä tieteellistä teoriaa tai menetelmää. Myöskään erityisesti koulutusohjelman substanssipuolesta kiinnostuneet eivät ensimmäiseksi kertoneet omaksumistaan tärkeistä tiedonpalasista tai jotain aihealuetta koskevan informaation täydellisestä hallinnasta. Yleinen näkemys tuntui olevan, että siinä missä teorioita on aina monenlaisia ja tiedot muuttuvat jatkuvasti, analyttinen ajattelutapa ja kriittinen tiedonkäsittelytaito ovat valtioppiineen pysyvästi tarpeellista pääomaa. Lisäksi korostettiin opintojen myötä karttuneen

4. Koska haastateltaville ei tarjottu valmiita vastausvaihtoehtoja, yksittäisten tarinanmuotoilujen tai sanavalintojen frekvenssit ovat melko pienet. Olennaisempaa kuin jonkin mielipiteen absoluuttinen esiintymismäärä tai kaikkiin vastauksiin suhteutettu osuus lienee se, että tietyt teemat nousivat esille yhä uudestaan ja yhdet niistä toisia useammin.

yhteiskunnallisen yleissivistuksen merkitystä.

Vastaajista 46,2 prosenttia sanoi oppineensa ensisijaisesti tietynlaisen ajattelutavan ja yhtä moni kertoi saaneensa laajan yleissivistuksen tai generalistipätevyuden. Koulutusohjelman kehittämää ajattelutapaa luonnehdittiin analyttiseksi, loogiseksi, kriittiseksi ja monia perspektiivejä huomioivaksi. Maisterien mielestä valtio-opin opiskelu auttaa ymmärtämään laajoja kokonaisuuksia, uusia asioita ja abstrakteja ideoita, hahmottamaan tilanteita kokonaisvaltaisesti ja ratkaisemaan ongelmia itsenäisesti. Yleissivistuksen tai generalistipätevyuden vastaajat tarkensivat monipuoliseksi ja syvälliseksi yhteiskunnan rakenteiden ja toiminnan tuntemukseksi, monenlaisten tärkeiden tietojen hallitsemiseksi ja laajaksi kompetenssiksi hoitaa erityyppisiä poliittista ja hallinnollista asiantuntemusta edellyttäviä tehtäviä. Vastaajat totesivat usein tärkeimpien valmiuksiensa olevan yleisluonteisia, moneen konkreettiseen kontekstiin soveltuvia asenteita ja toimintatapoja. Vaikka osaamisen tarkkaa sisältöä oli vaikea määrittellä, oli se vastaajien mukaan hankittu nimenomaan erilaisissa spesifeihin aineistoihin ja menetelmiin pureutuissa oppimistilanteissa.

Kolmanneksi eniten (33,1 % vastaajista) ”mitä opin”-mainintoja kerännyt valmius, tiedonkäsittelytaito, tarkoitti maistereille kykyä etsiä, valita, jäsentää ja analysoida tietoa sekä välittää sitä eteenpäin selkeästi ja johdonmukaisesti. Kiihtyvän informaatiotulvan aikakaudella tiedonsaanti sinänsä on ongelma vain harvoin: vaikeaa on pikemminkin oleellisen erottaminen sivuseikoista, lähteiden luotettavuuden arviointi ja tiivistelmien laatiminen. Tähän tiedon prosessointiin vastavalmistuneet sanoivat harjaantuneensa hyvin ja samalla he alleviivasivat kriittisen lukutaidon välttämättömyyttä erityyppisissä. Niin analyttistä ajattelutapaa, laajaa yhteiskunnallista yleissivistystä kuin kriittistä tiedonkäsittelytaitoaakin havainnollistettiin usein vertaamalla niitä oikeustieteellisen tai kaupallisen koulutuksen saaneiden kapea-alaisuuteen ja yksioikoisuuteen, mikä kertonee paitsi puolin ja toisin vallitsevista (huumorilla höystetyistä) stereotyyppioista, niin myös siitä, keiden kanssa valtio-oppineet työmarkkinoilla kilpailevat.

Seuraavaksi hankittujen valmiuksien listalla

sijoittuvat kyky itsenäiseen työskentelyyn ja valintoihin (20,0 % vastaajista), kirjoitustaito (19,2 %), vuorovaikutustaidot (16,9 %), kyseenalaistamistaito (16,2 %) ja valmiudet tehdä tutkimuksia (16,2 %). Itsenäisyys ja kriittisyys liitettiin usein määreiksi jo aiemmin mainittuihin ajattelutapaan ja tiedonkäsittelytaitoon; lisäksi ne siis mainittiin erillisinä lähestymismalleina ympäröivään maailmaan ja sen tapahtumiin. Itsenäisyys oli maistereille itsevarmuutta, oma-aloitteisuutta, kykyä toimia epävarmoissa tilanteissa ja vastuuta omista valinnoista, kyseenalaistamistaito taas taipumusta kavahtaa valmiina tarjottuja totuuksia ja etsiä vaihtoehtoisia selityksiä. Kirjoitustaidon katsottiin kehittyneen esseitä, tenttivastauksia, luentopäiväkirjoja ja gradua kirjoittaessa; vuorovaikutus- ja esiintymistaitoja oli harjoitettu seminaareissa ja pienryhmissä. Hankittu tutkimustaito teki maistereista heidän omasta mielestään päteviä tekemään ja lukemaan selvityksiä, raportteja, tilastoja ja laajempiakin tieteellisiä töitä.

Jonkin tietyn suppean tai laajan alan tunteesta – esimerkiksi yhden kurssin, opintojakson tai erityisopintokokonaisuuden tarjoamaa substanssia – piti keskeisenä 14,6 prosenttia vastaajista. Erityisesti teorioiden oppimista tai teoreettisuutta puolestaan arvosti kovasti 13,1 prosenttia vastaajista. Moni (6,2 % vastaajista) korosti vieraskieliseen (lähinnä englanninkieliseen) kirjallisuuteen perehtymisen ja opetukseen osallistumisen sekä erillisten kielikurssien suorittamisen kautta kehittyneitä kielitaitoja, ja yhtä moni kertoi samalla lailla, ”varsinaisen opin sivutuotteena”, hankkineensa erinomaiset atk-taidot. Hajamainintoja (alle 5 % vastaajista) koulutusohjelman hyvien puolien ja saatujen valmiuksien puolella keräsivät muun muassa erikseen korostettu vakuuttavan argumentaation taito ja opiskellessa luotu sosiaalisten suhteiden verkosto sekä positiivisena asiana pidetyt laitoksen järjestämät valtionhallinnon harjoittelumahdollisuudet ja vaihtosopimukset ulkomaisten yliopistojen kanssa.

Tekniset työelämätaidot, ryhmätyötaitot ja käytännönläheisyys

Koulutuksensa puutteita arvioidessaan valtio-opin maisterit kiinnittivät huomiota teknisten,

työelämässä tarvittavien taitojensa vähyyteen, ryhmätyötaitojensa harjaantumattomuuteen ja opintojensa teoreettisuuteen. Myöskään miinuspuolella kärkeen ei siis noussut yksittäisen tiedon saamatta jääminen tai jonkin tietyn teorian tai menetelmän syrjimin, vaan maisterit suuntasivat huomionsa yleisemmälle tasolle ja laajempiin taitojen kategorioihin. Vastaajista 28,5 prosenttia totesi, ettei valtio-opin koulutusohjelma tarjoa juurikaan teknisiä, faktisia tai konkreettisia työelämässä suoraan hyödynnettävissä olevia valmiuksia. Osa spesifien taitojen rajallisuuden huomanneista muotoili havaintonsa selvästi kritiikiksi ja osa ei ilmaissut kantaansa asiantilaa, mutta peräti 17,7 prosenttia aikaisemmin puutteen esille ottaneista korosti, ettei teknisiä työelämätaitoja voi tai kuulukaan opettaa yliopistossa. Viimeisin ryhmä oli sitä mieltä, ettei valtiotieteellinen tiedekunta missään nimessä ole tulevien virkamiesten valmennuslaitos tai ammattikorkeakoulu ja että yksittäisten työtehtävien edellyttämät valmiudet opetellaan joka tapauksessa aina erikseen. Petyneemmät vastaajat taas kaipasivat ”oikeiden taitojen” taitoja.

Toiseksi eniten mainintoja (20 % vastaajista) puutteiden puolella keräsi ryhmätyötaitojen vähäinen kartuttaminen.⁵ Maisterit olisivat kaivanneet enemmän seminaareja, yhteisprojekteja ja tiimityöskentelyä – tilanteita, joissa pääsee ”avaamaan suunsa” ja argumentoimaan sekä joutuu ottamaan huomioon toisten ihmisten näkemykset, tottumukset ja toimintatavat. Tässäkin tapauksessa haastatellut itse tarjosivat myös vastaväitteen tai pehmennyksen tuomioonsa: he huomauttivat, että keskustelemiseen oli toisinaan kyllä rohkaistu, mutta että opiskelijat ovat käytännössä kovin laiskoja ottamaan julkisesti kantaa tai tekemään yhteistyötä. Kolmas puute (18,5 % vastaajista), opintojen teoreettisuus, ilmeni vastavalmistuneiden mielestä liiallisena ”tieteellisyytenä”: lähtökohtana kuulemma oli, että kaikista tulee tutkijoita.⁶ Tätä kritiikkiä esittäneet olisivat kaivanneet enemmän käytän-

nönläheisyyttä: tapaustutkimuksia, teorian sekä politiikan ja hallinnon arjen eksplisiittisempää yhteen liittämistä ja tiukempaa ajankohtaisuutta.

Valtio-opin koulutusohjelman puutteiksi nähtiin lisäksi huonot yhteydet ulkomaailmaan, erityisesti yksityiselle sektorille (15,4 % vastaajista), se, etteivät vastavalmistuneet osaa markkinoida itseään työelämässä (8,5 %) sekä ohjauksen ja kannustuksen vähäisyys (6,9 %). Yrityskaupunkontakteja pidettiin tärkeinä sekä eri alojen periaatteellisen tutuksi tulemisen että myöhempien työpaikkojen saamisen kannalta. Itsensä ja omien taitojensa myymisen opetusta olisi kaivattu ainakin nykyisen kaltaisessa tilanteessa, jossa työnantajat tuntevat VTM-tutkinnon sisältöä suhteellisen huonosti. Valtio-opin maisterien – useammin kuin esimerkiksi vastavalmistuneiden lääketieteen lisensiaattien tai oikeustieteen kandidaattien – pitää eksplisiittisesti osata kertoa, mitä he oikeastaan kykenevät tekemään, ja vielä luovasti keksiä ne tahot, joille etevyyttä kannattaa mainostaa. Haastatellut käyttivät esimerkiksi termejä ”career counseling” ja ”guidance työelämään” puhuessaan siitä, mihin laitos voisi tässä suhteessa panostaa entistä enemmän. Ohjausta peräänkuuluttaneet valittivat, että opiskelija on liian usein opintojensa varrella omien taitojensa ja ratkaisujensa varassa: hänen pitää itse selvittää vaihtoehdot, huomata mahdollisuudet, toimia kaukonäköisesti ja viisastua virheistään. Kannustuksella maisterit tarkoittivat muun muassa ”perään kyselemistä”, ”rohkaisevia sanoja” ja ”eteenpäin potkimista”.

Hajamainintoja (alle 5 % vastaajista) koulutusohjelmaa kritisoitaessa keräsivät talouselämän systeemien liian vähäinen selvittäminen, oikeudellisten aspektien sivuun jääminen ja turhan heikot yhteydet naapuritieteisiin ylipäänsä. Ulkomaalaisopiskelijat toivat esille nimenomaan omalle ryhmälleen spesifejä kysymyksiä ja erityisongelmia liittyen sekä opiskeluun että työmarkkinatilanteeseen: englanninkielisen opetusohjelman puutteet, opiskeluaikaisen toimeentulon epävarmuuden ja syrjinnän työelämässä.

Mielipiteiden jakajat

Kuten edellisestä käy ilmi, vastavalmistuneet

5. Vertaa tätä lukua vuorovaikutustaitojen kehittymistä erikseen kiittäneiden vastaajien määrään (16,9 %).

6. Vertaa tätä lukua nimenomaan teoreettisuutta arvostaneiden vastaajien (13,1 %) ja mielestään liian vähän teoriaa saaneiden maisterien (3,8 %) osuuksiin.

valtio-opin maisterit eivät suinkaan olleet yksimielisiä kaikista tiedoistaan ja taidoistaan. Erityisen suurta hajontaa aiheuttivat – ja hyvin voimakkaita mielipiteitä herättivät – tietyt koulutusohjelmaan ja opetukseen liittyvät aihepiirit: kirjatentit, graduohjaus, menetelmäjaksot ja atk-kurssit. Vastaajista 16,9 prosenttia piti perinteisissä tenttitilaisuuksissa kuulusteltavia kirjallisuuspaketteja laitoksella ja tiedekunnassa opiskelun huonona puolena, kun taas 7,7 prosentin mielestä ne tarjosivat loistavan tilaisuuden lukea mielenkiintoisia tieteellisiä teoksia ja mahdollistivat myös työssäkäyvien opiskelijoiden valmistumisen. Pro gradu-tutkielma-nykymuotoisena opinnäytetyönä, graduseminaareja tai graduohjausta kiitti erikseen 13,1 prosenttia maistereista vastaavan moittijoiden määrän ollessa 10,8 prosenttia.⁷ Metodiopetusta kokonaisuutena tai kvantitatiivisten menetelmien käsittelyä erityisesti piti laitoksen vahvuutena 6,9 prosenttia haastatelluista ja täsmälleen sama määrä valitti kurssien olevan tarpeettomia, tylsiä tai huonoja. Myös atk-opintoja ja -taitoja koskevat kannat jakautuivat tasan: yhtä moni (6,2 % vastaajista) antoi ruusuja kuin risuja.

Nämä vastavalmistuneiden maisterien valtio-opin koulutusohjelmassa esille nostamat kiistanalaiset kohdat ovat juuri niitä, joista perinteisestikin on sekä opettajien että opiskelijoiden keskuudessa käyty eniten keskustelua. Pienryhmäopetuksen kannattajat usein inhoavat kirjatenttejä; SPSS-ohjelma on monelle pakko-pulla; Iso Gee saattaa muodostua opintojen kompastuskiveksi. Toisaalta itsenäistä alan kirjallisuuteen perehtymisen taitoa ja tilastollisten menetelmien hallintaa arvostetaan laajasti, sa-

moin gradu halutaan pitää melko vaativana työnä. Lisäksi näkemykset eivät aina ryhmyty odotetusti: tietyn opintojakson ”vihaaaja” saattaa pitää ”kärsimystä” loppujen lopuksi hyödyllisenä, ja kontaktiopetuksen ystävä saattaa voimakkaasti kannattaa kirjatenttimahdollisuuden säilyttämistä.

Tarinatyypit

Tuoreista valtio-opin maistereista lähes yhdeksän kymmenestä muotoili opintojen myötä kertyneistä valmiuksistaan ja työelämäkokemuksistaan sankaritarinan: sankaritarinoista noin neljä viidesosa oli selkeitä tapauksia ja yksi viidesosa varauksellisia versioita. Tragediaksi juoni muotoutui vastaavasti hiukan yli kymmenellä prosentilla haastatelluista, ja varauksellisten tragedioiden osuus kaikista tragedioista oli yli kuusi kymmenestä. Kokonaisuudessaan komediaksi luokiteltavia tarinoita ei yhtä rajata-pausta lukuun ottamatta kerrottu lainkaan, mutta komediallisia elementtejä tai sivujuonia vilisi niin sankaritarinoissa kuin tragedioissakin.⁸ Jaottelu on tehty nimenomaan vastavalmistuneiden omiin kertomuksiin nojaten, ei esimerkiksi siten, että ripeästi opinnoissaan edenneet, korkeassa asemassa olevat ja hyväpalkkaiset vastaajat olisi luokiteltu menestyviksi sankareiksi ja päinvastaiset tapaukset traagisiksi tai koomisiksi hahmoiksi.

Sankaritarinat

Valtio-opin maisterien sankaritarinoita yhdistää ennen kaikkea onnellinen loppu tai positiivinen yhteenveto: ”olen tyytyväinen tietoihini ja taitoihini”, ”opiskelu oli enimmäkseen mukavaa ja hyödyllistä”, ”juuri tällaista työpaikkaa toivoin”. Sankareiden vuodet laitoksella eivät välttämättä olleet yhtä juhlaa; päin vastoin, kokemuksiin saattoi sisältyä vastoinkäymisiä, epärointiä ja turhautumista. Vaikeudet kuitenkin voitettiin, turhilta tuntuvista osuuksista päästiin yli ja yhdeltä taholta puuttuvaa tietoa onnistuttiin hankkimaan jostain muualta. Sankarit kertoivat tehneensä oikean valinnan pääaineen suhteen, osaavansa kaikenlaista ja uskovansa menestykseen työelämässä. Monet sankarit olivat tietoisia siitä, että unelmahommia – mielenkiintoisia, haastavia ja palkitsevia työtehtäviä

7. Helsingin yliopiston valtio-opin laitoksella on käynnissä myös aiemmin mainittuun TUTTU-hankkeeseen liittyvä erillinen graduohjauskysely – tarkemmin osoitteessa: <http://www.valt.helsinki.fi/vol/laitos/tuttu/Kysely.htm>.

8. Luvut perustuvat ilman muuta haastettavissa olevaan tulkintaani positiivisten ja negatiivisten huomioiden ja arvioiden osuudesta kussakin tarinassa sekä joidenkin haastateltavien antamiin eksplisiittisiin lausuntoihin, kuten ”olen erittäin tyytyväinen opintoihini ja tutkintooni” tai ”oli pettymys ymmärtää, ettei meitä tarvita”.

– ei ole helppo löytää, mutta he uskoivat pystyvänsä vastaamaan koviinkin vaatimuksiin. Osittain itseluottamus perustui suoraan valtio-opin koulutusohjelman tarjoamiin valmiuksiin, osittain muualta saatuihin taitoihin, peruselämänasenteeseen ja henkilökohtaiseen luonteenlaatuun – joista jälkimmäiset olivat tietenkin muotoutuneet ja kehittyneet myös opiskeluaikana ja opiskeluun liittyen.

Selkeimmissä sankaritarinoissa suorastaan ylistettiin opintoja ja omaa tilannetta työmarkkinoilla: ”päivääkään (valtio-opin opinnoista) en antaisi pois”, ”päivääkään en ole katunut”, ”generalisteja tarvitaan nyt ja tulevaisuudessa joka paikassa” ja ”ei tarvitse joka paikassa selitellä, miksi on hyvä juuri siihen hommaan, kun on hyvä melkein kaikkiin”. Hiukan varovaisemmissa versioissa todettiin työnsaantia koskien esimerkiksi, että ”tutkinto toimii myös yksityisellä sektorilla” tai ”tiedonhakutaidot auttavat hankkimaan sitten myöhemmin työssä tarvittavan konkretian”, ja opintoihin liittyen, että ”opinnoista sai tukea itsensä kehittämislle ja maailmankuvansa rakentamiselle” tai ”epävarmuuden sietokyky ehdottomasti kasvoi”. Varauksellisimmat sankaritarinat muodostuivat useammista myönteisistä kuin kielteisistä arvioista ilman kovin voimakkaita ilmauksia tai täysin yksiselitteistä kokonaiskuva: ”loppujen loppuksi kai ihan ok”.

Sankaritarinoiden osuuden suuruus on ehkä jopa hiukan yllättävä: miten kyynisten valittajien maasta, jossa akateeminen loppututkinto ei takaa töitä eikä onnea, löytyy näin paljon parhaiten päin asiat tulkitsevia ja tulevaisuuteen luottavia maistereita? Vaikka mitään tyhjentävää tai testattua selitystä tälle positiivisuudelle ei voida esittää, lienee ainakin tuoreella valmistumiskokemuksella ja useimmissa tapauksissa alussa olevalla uralla osuutta asiaan. Pitkä opiskelu-urakka on juuri saatettu päätökseen; omat tekemiset halutaan nähdä mielekkäinä; kaikkien vaihtoehtojen toivotaan olevan auki. Mahdolliset pettymykset eivät vielä ole ehtineet aiheuttaa masentuneisuutta, eikä itse valittua ja vaivalla hankittua koulutusta haluta tunnustaa turhaksi. Sankaritarina lienee se muotti, johon suurin osa ihmisistä elämänsä loppulta kuitenkin haluaisi sopivan; uusista valtio-opin maistereista tämä tavoite tuntuu hyvinkin olevan saavutettavissa.

Tragediat

Valtio-opin maisterien kertomille traagisille tarinoille on yhteistä kriittinen tai valittava yleissävy ja jollain lailla onneton tai epätydyttävä loppu: ”tutkinto on liian työläs ja opettajat vaativat mahdottomia”, ”parilla hassulla luentopäiväkirjalla sai ihan liikaa opintoviikkoa”, ”työmarkkinoilla ei kaivata yhteiskunnallisen koulutuksen saaneita”. Puhtaissa tragedioissa, joiden osuus kaikista kertomuksista siis jäi alle neljän prosentin, koulutusohjelmasta eli tutkintovaatimuksista ja opetuksesta ei löydetty paljoa hyvää, ja työtilanne nähtiin joko masentavana tai kokonaan opinnoista riippumattomana. Opinnot oli koettu tuskallisiksi ja papereista ei uskottu olevan juurikaan iloa. Tieteenalan sisältö tai koko yliopisto-opinnot olivat saattaneet paljastua ennako-odotuksista hyvin poikkeaviksi, ja laajempaan valtio-opin neiden kannalta suotuisaan kehitykseen sen paremmin julkisella kuin yksityiselläkään sektorilla ei suuremmin luotettu.

Varauksellisissa tragedioissa ei annettu konkreettisia murksaavia tuomioita; opinnoista ja omista valmiuksista yksinkertaisesti tuli mieleen enemmän kritisoitavaa kuin keuhuttavaa. Tragedioiksi kääntyneissä kertomuksissa päähenkilö oli törmännyt moniin ongelmiin ennen ja jälkeen valmistumisen; useita tärkeitä asioita oli tullut hänelle yllätyksenä; hän ei kokenut opintojensa saattaneen häntä sellaiseen asemaan elämässä kuin niiden olisi pitänyt. Kuten sankaritarinoissa, myös tragedioissa raja yhtäältä nimenomaan valtio-opin koulutusohjelman antamien eväiden ja määräämän tilanteen ja toisaalta yksilön oman vastuun ja kasvamisen, henkilökohtaisten ansioiden ja laiminlyöntien, välillä on vaikeasti vedettävissä. Opinnot eivät varmasti selitä ihmisen koko myöhempää kohtaloa, mutta ne eivät myöskään välttämättä ole siitä selkeästi eroteltavissa.

Komedialliset elementit

Varsinaisia komedioita ei valtio-opin maisterien tarinoiden joukosta löytynyt; kukaan haastatelluista ei muotoillut kokemuksiaan hassujen sattumien tai hilpeiden kommellusten ketjuksi tai korostanut lopputuloksen huvittavuutta. Komediallisia piirteitä ja jaksoja kertomuksista sen sijaan löytyi paljon. Niin koulutusohjel-

masta, omista valmiuksista kuin työmarkkina-tilanteesta löydettiin ristiriitoja ja outoja ongelmia. Teoriat ja todellisuus, tavoitteet ja keinot, odotukset ja toteutus sekä aikomukset ja käytännön jaksaminen nähtiin usein huvittavalla lailla toisistaan irrallisiksi; ironisia kommentteja kohdistettiin itseen, toisiin toimijoihin ja rakenteisiin. Joskus vitsin välityksellä ehkä haluttiin puuttua oikeasti hankalaksi koettuun asiaan tai tuoda esille vakavampi mielipide.

Usein vitsin varjolla esitettiin hyvinkin analyttisiä tai oivaltavia havaintoja: ”kriittinen argumentaatiotaito ja jatkuva kyseenalaistamispyrkimys ovat vaarallisia kykyjä työhönottausta haastattelussa”, ”kun työnantajat eivät tunne tutkintoa, voi väittää osaavansa mitä vaan”, ”yleisohjeeksi koulutusohjelman kehittäjille voisin antaa, että vähemmän tiedettä, enemmän hypeä” tai ”yksi päiväinen Windows-kurssin todistus on monille työnantajille yllättävän vaikuttava juttu verrattuna VTM-papereihin”. Itseironia saattoi sekoittua ulkoisia tekijöitä koskeviin arvioihin: ”rakastin nimenomaan turhia teorioita”, ”kukaan, joka haluaa oikeisiin töihin, ei rupea opiskelemaan valtio-oppia – olen oikein tyytyväinen tutkintooni”, ”tiedän, että minulla on hyvät ja monipuoliset valmiudet, mutta kun maailma ei tajua” tai ”itsenäiseksi opettaminen oli hyvä juttu, mutta enemmän ohjausta olisin usein kaivannut”. Toisinaan huvittava aspekti liittyi tiiviisti yksittäisen haastateltavan taustaan ja kontekstiin: esimerkiksi yli kymmenen vuotta johtavassa asemassa toiminut virkamies, joka oli myös oikeustieteen lisensiaatti, totesi, että ”valtio-opin opinnot antavat jokaiselle virkamiehelle aivan välttämättömät perusvalmiudet, sellaiset, joita oikeustieteellinen koulutus ei tarjoa”.

Lopuksi

Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitokselta valmistuvat tuoreet maisterit ovat tämän tutkimuksen perusteella enimmäkseen tyytyväisiä koulutukseensa ja valmiuksiinsa: he katsovat kehittyneensä analyttisiksi ajattelijoina ja kriittisiksi tiedonkäsittelijöiksi sekä hankkineensa laajan yhteiskunnallisen yleissivistyksen. He ovat mielestään itsenäisiä; he pyrkivät kyseenalaistamaan valmiit totuudet; he osaavat kirjoittaa ja keskustella; he kykenevät laatimaan

perusteellisia selvityksiä ja raportteja. Osa maistereista olisi kaivannut opinnoiltaan konkreettisten työelämässä tarvittavien taitojen kartuttamista, käytännönläheisyyttä ja ryhmätyöskentelypainotusta, mutta monet arvostivat nimenomaan läpi käytyjä teoreettisia malleja ja hyvin erilaisiin tehtäviin soveltuvaa osaamista. Kun tätä asiantilaa vertaa vastavalmistuneiden sijoittumiseen työmarkkinoille – valta-vaan tehtävänimikkeiden ja työnantajien kirjoon niin julkisella, yksityisellä kuin kolmannellakin sektorilla⁹ – voi tilannetta pitää melko onnellisena. Valtio-opin maisterit pääsevät hyödyntämään monipuolisia tietojaan ja taitojaan usealla alalla.

Toisaalta maisterien kokemukset ja asema viittaavat ilman muuta myös ongelmiin. Vaikka haastatelluista 84,3 prosenttia oli haastatelluhetkellä työsuhteessa, eivät kaikki toki katsoneet päässeensä hoitamaan koulutustaan vastaavia tehtäviä. Työnantajien käsitystä tutkimuksen sisällöstä pidettiin heikkona; jotkut valittivat opiskeluaikaisten työelämäkontaktien vähyyttä; omien kykyjen markkinointitaidoista löydettiin puutteita. Myös monet loppujen lopuksi tyytyväiset olivat alunperin tienneet huonosti, mitä he olivat tulossa opiskelemaan. Oivallus yleisluonteisten valmiuksien karttumisesta spesifien sisältöjen, teorioiden ja menetelmien opiskelun myötä oli maisterien mukaan tarpeettomasti jätetty kunkin omalle vastuulle, samoin kuin generalistipätevyuden myymiskeinojen keksiminen. Tasapainoilu itsenäisyyteen kannustamisen ja valintojen ohjaamisen, laajalaisuuden ja erityisosaamisen, kriittisyyden ylläpitämisen ja välttämättömien perustietojen ja -taitojen keräämisen välillä ei liene helppoa millään alalla. Tämä kartoitus paitsi valottaa työelämävalmiuksien problematiikkaa valtio-oppineiden kohdalta, myös kertoo kaikkien ”ei-suoraan-tiettyyn-ammattiin-valmistavia tieteitä” opiskelleiden, kuten muiden yhteiskuntatieteilijöiden ja humanistien, yleisestä tilanteesta ja mahdollisista tarpeista.

9. Katso tarkemmin osoitteesta: <<http://www.valt.helsinki.fi/vol/laitos/tuttu/Tyollis2000.htm>>.

LÄHTEET

- Aalto, Pami. 2001a. *Constructing Post-Soviet Geopolitics in Estonia: A Study in Security, Identity and Subjectivity*. Acta Politica 19. Helsinki: Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitos.
- Aalto, Pami. 2001b. Syvähaastattelu: Identiteetti, merkitys ja politiikka. *Politiikka* 43:2, 128–141.
- Alastalo, Marja. 1995. ”Saaks sanoa suoraan?” Tulkin ta ihmisten EU:a koskevasta puheesta. *Tiedotustutkimus* 3, 32–48.
- Alasuutari, Pertti. 1999. *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alker, Hayward. R. Jr.. 1987. Fairy Tales, Tragedies and World Histories: Towards Interpretative Story Grammars As Possibilist World Models. *Behaviormetrika* 21, 1–28.
- Apo, Satu. 1990. Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Burke, Kenneth. 1966. *Language As Symbolic Action: Essays on Life, Literature, and Method*. Berkeley: University of California Press.
- Burke, Kenneth. 1969a (1945). *A Grammar of Motives*. Berkeley: University of California Press.
- Burke, Kenneth. 1969b (1950). *A Rhetoric of Motives*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- Dryzeck, John. 1990. *Discursive Democracy: Politics, Policy and Political Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eskola, Jari ja Juha Suoranta. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, Norman. 1989. *Language and Power*. London: Longman.
- Gee, James Paul. 1999. *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*. London and New York: Routledge.
- Hall, Christopher. 1997. *Social Work as Narrative: Storytelling and Persuasion in Professional Texts*. Aldershot: Ashgate.
- Heritage, John. 1984. *Garfinkel and Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Hoikkala, Tommi. 1990. Teun A. van Dijk:n diskursianalyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hyvärinen, Matti. 1994. *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti, Peltonen, Eeva ja Vilkkö, Anni. 1998. *Liikkuvat erot: Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Hänninen, Vilma. 1991. Työpaikan menetyksen tarina. *Psykologia* 5, 348–355.
- Jokinen, Arja. 1999. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja ja Kirsi Juhila. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen. 1999. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Josselson, Ruthellen ja Amia Lieblich (toim.). 1993. *The Narrative Study of Lives*. Newbury Park: Sage.
- Keränen, Marja. 1996. Tieteet retoriikkana. Teoksessa Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.
- Kortteinen, Matti. 1982. *Lähiö*. Helsinki: Otava.
- Koskinen, Ilpo, Milla Kajanne ja Mats Nylund. 2001. Haastatteluyhteiskunta, politiikka ja keskusteluanalyysi. *Politiikka* 43:2, 93–107.
- Kuusisto, Riikka. 1995. Oikeutettu sota ja hullu tappaja? Persianlahden sota läntisten suurvaltajohtajien retoriikassa. *Kosmopolis* 25:2, 19–35.
- Kuusisto, Riikka. 1999. *Western Definitions of War in the Gulf and in Bosnia: The Rhetorical Frameworks of the United States, British and French Leaders in Action*. Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters.
- Luostarinen, Heikki ja Esa Väliiverroinen. 1991. *Tekstinsyöjät: Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta*. Tampere: Vastapaino.
- Mishler, Elliot G. 1986. *Research Interviewing: Context and Narrative*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Murray, Katharine. 1989. The Construction of Identity in the Narratives of Romance and Comedy. Teoksessa John Shotter ja Kenneth J. Gergen (toim.), *Texts of Identity*. London: Sage.
- Mäkelä, Klaus (toim.). 1990. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nuolijärvi, Pirkko. 1990. Keskustelututkimus. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Palonen, Kari. 1994. Rhetoric and Conceptual History in the Study of Politics. Teoksessa Kari Palonen (toim.), *Politics, Rhetoric and Conceptual History: Studies on Modern Languages of Political Theory*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitos.
- Palonen, Kari. 1997. *Kootut retoriikat: Esimerkkejä politiikan luennasta*. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 11. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Pekonen, Kyösti. 1991. *Symbolinen modernissa politiikassa*. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 25. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Perelman, Chaïm ja Lucie Olbrechts-Tyteca. 1971 (1958). *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: The University of Notre Dame Press.
- Potter, Jonathan ja Margaret Wetherell. 1987. *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.

- Raevaara, Liisa. 1997. Vierusparit – esimerkkinä kysymys ja vastaus. Teoksessa Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Rahkonen, Keijo ja Jeja-Pekka Roos. 1990. Kovaa pehmeää vai pehmeää kovaa? Teoksessa Pentti Takala ja Ilmari Helminen (toim.), *Hyvinvointi ja muutosten Suomi*. Helsinki: Huoltaja-säätiö.
- Riessman, Catherine K. 1993. *Narrative Analysis*. Newbury Park: Sage.
- Saarenheimo, Marja. 1997. *Jos etsit kadonnutta aikaa: Vanhuus ja oman elämän muisteleminen*. Tampere: Vastapaino.
- Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff ja Gail Jefferson. 1974. A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation. *Language* 50:4, 696–735.
- Sarbin, Theodore R. (toim.). 1986. *Narrative Psychology: The Storied Nature of Human Conduct*. New York: Praeger Press.
- Simons, Herbert W. 1993. The Rhetoric of the Scientific Research Report: "Drug-Pushing" in a Medical Journal Article. Teoksessa Richard H. Roberts ja James M. M. Good (toim.), *The Recovery of Rhetoric: Persuasive Discourse and Disciplinarity in the Human Sciences*. Charlottesville: University Press of Virginia.
- Summa, Hilikka. 1989. *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: tapaus asuntopolitiikka*. Julkaisu A 17. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus.
- Summa, Hilikka. 1996. Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan: Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.
- Suoninen, Eero. 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeesä*. Tampere: Vastapaino.
- Tainio, Liisa. 1997. Preferenssijäsennys. Teoksessa Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Toulmin, Stephen. 1958. *The Uses of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press.
- van Dijk, Teun A. 1985. *Handbook of Discourse Analysis: Vol. 1: Disciplines of Discourse*. New York: Academic Press.
- Vilkko, Anni. 1990. Omaelämäkertojen analysoiminen kertomuksina. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vilkko, Anni. 1997. *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana: Naisen elämän kerronta ja luenta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vogt, Henri. 1994. Vallankumouksesta Eurooppaan? Tsekkioiskelijoiden narratiivit itäisen Euroopan vallankumousten kuvastimessa. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitos.
- White, Hayden. 1987. *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Ylijoki, Oili-Helena ja Ahrio, Leena. 1995. *Gradu lähikuvassa*. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 12. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Young, Katharine Galloway. 1987. *Taleworlds and Storyrealms: The Phenomenology of the Narrative*. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.